

DE BREDE BLIK BIJ VERNIEUWING MIRT

De vernieuwing van het Meerjarenprogramma Infrastructuur Ruimte en Transport (MIRT) voorziet in een behoefte om breder naar een gebiedsopgave te kijken en zal daarom als werkwijze verder doorgroeien. Vanuit deze gedachte werd op de Conferentie MIRT in april jongstleden het tweejarige Rijk-regioprogramma Vernieuwing MIRT afgesloten. Dit artikel behandelt aan de hand van praktijkervaringen hoe de brede blik in de praktijk kan worden toegepast en welke kansen dit op kan leveren.

Sinds maart 2015 wordt door overheden onder de noemer Vernieuwing MIRT samengewerkt aan de programma's Vernieuwing MIRT en Meer Bereiken. Dit voorjaar is de nieuwe aanpak geëvalueerd en zijn ervaringen uitgewisseld op de Conferentie MIRT. Het werken volgens de uitgangspunten van Vernieuwing MIRT wordt als een positieve ontwikkeling gezien. In samenwerking met de regio kan de ruimtelijke doelstelling beter tot zijn recht komen. In deze werkwijze is de gebiedsopgave het uitgangspunt voor het onderzoek en draait het niet alleen om oplossingen voor geconstateerde knelpunten rondom rijksinfrastructuur. Daarbij is de rol van de regio gelijkwaardiger en minder gericht op het verkrijgen van financiering. In deze gebiedsgerichte benadering wordt met een brede blik gekeken naar de verschillende belangen. Zijn er wellicht meekoppelkansen?

De evaluatie van het Programma Vernieuwing MIRT, uitgevoerd door bureau Royal Haskoning DHV, laat zien dat in lopende projecten, door samenwerking met regionale partijen, gebiedsontwikkelingen daadwerkelijk breder worden beschouwd.

Zo wordt in het MIRT-onderzoek Oostkant Amsterdam de opgave onderzocht hoe mobiliteit, economie en natuur met elkaar in balans kunnen komen. Het onderzoek richt zich niet direct op oplossingen voor een geconstateerd knelpunt, maar op de betekenis van het knelpunt vanuit het brede perspectief van het hele gebied. Daarbij wordt gezien welke andere kansen kunnen ontstaan bij de afweging van het knelpunt en toekomstige oplossingen. Ook andere ruimtelijke ontwikkelingen dan mobiliteit alleen komen hierdoor beter tot hun recht. Knelpunten worden niet meer auto-

matisch vertaald in wegverbredingen of dijkverhogingen, maar in oplossingen die gebiedsgericht zijn. Vanuit het Rijk is het van belang dat een goede afweging wordt gemaakt voor welk probleem geld beschikbaar wordt gesteld, waarbij vanuit de Vernieuwing MIRT slimme combinaties en samenwerkingsvormen worden gezocht.

3 PIJLERS VERNIEUWING MIRT:

- 1. Samenwerking:** Het gebruik van beproefde en nieuwe vormen van samenwerking tussen overheden op basis van gelijkwaardigheid van overheden, en van overheden met maatschappelijke partners en marktpartijen.
- 2. Een brede blik:** Vraagstukken benaderen vanuit de opgaven in plaats van de oplossingen (projecten) en uitgaan van een gebiedsgerichte benadering, daar waar dat nodig is.
- 3. Maatwerk:** ruimte om in te spelen op onzekerheden en veranderende omstandigheden en kansen. 'Op maat' besluiten door kortetermijnbeslissingen te verbinden aan langetermijnopgaven (adaptief programmeren).

DUURZAAMHEID IN HET MIRT

Een nieuwe opgave is om duurzaamheid vanaf het begin in elke MIRT-fase mee te nemen. In de brede blik en samen met de gebiedspartners wordt hiervoor actief gezocht naar meekoppelkansen. Bij lopende Rijkswaterstaatsprojecten geldt dat hoe eerder verduurzaming wordt meegenomen, hoe duurzamer het eindresultaat is. Lang niet altijd pakt deze duurzame oplossing duurder uit. Een aanbeveling vanuit Vernieuwing MIRT is om duurzaamheid automatisch onderdeel van de opdracht te laten zijn. In lopende pilots blijkt duurzaamheid in het gedrang te komen als dit niet in de opdracht staat.

DE AUTEUR

Communicatiebureau Geke Kiers, kiersjrn@hetnet.nl

MIRT-onderzoek Oostkant Amsterdam

Luc de Vries van het Ministerie IenM werkt als projectmanager aan het MIRT-onderzoek Oostkant Amsterdam. Hij is enthousiast over de aanpak. “We kijken hoe je die opgaven kunt verbinden en waar je als Rijk geld in zou kunnen steken. De ruimte om andere partijen mee te nemen is veel groter, maar deelnemers hebben ook snel verwachtingen van de financiële inbreng van het Rijk. Het is dus de kunst om op een andere manier verbanden te leggen, zonder dat er direct geld aan te pas komt. Uiteindelijk moet er wel duidelijkheid komen over de beschikbaarheid van geld. Dat is een voorwaarde voor het starten van een verkenning, als volgende stap voor het oplossen van het vastgestelde probleem. Dit is nog een van de aanbevelingen van de Commissie Elverding.”

De aanleiding van het lopende MIRT-onderzoek Oostkant Amsterdam is het verwachte knelpunt in de doorstroming op de A1 tussen knooppunt Muiderberg en knooppunt Eemnes. “Vanuit de nationale mobiliteits- en capaciteitsanalyses 2013 worden in de toekomst problemen voorzien. Op basis hiervan heeft de minister in een tweede kamerbrief aangegeven dit knelpunt en andere geconstateerde knelpunten op het nationale hoofdwegennet vanuit een breed perspectief te onderzoeken. De betekenis van de A1 wordt onderzocht

in het licht van de ontwikkeling van het gebied en de andere problemen en kwaliteiten die zich hier voordoen. Waar liggen bijvoorbeeld de belangen van andere partijen? Welke problemen ervaren maatschappelijke organisaties en bedrijven? En wat is het gezamenlijk belang?”

In dit proces bleek dat er aan de oostkant van Amsterdam vanuit de omgeving naast bereikbaarheid ook opgaven zijn voor economie, natuurkwaliteiten, evenals landschap en water. De kwaliteiten van het gebied wil men in de toekomst behouden en/of versterken en de economische ontwikkeling vraagt om aandacht. In periodieke gebiedssessies is vanuit verschillende disciplines gekeken naar de problemen, ontwikkelingen en visie op bereikbaarheid, economie, natuur en landschap. De vraag is dan: als de A1 in de toekomst een knelpunt vormt, welke oplossingen komen dan in beeld, gezien alle kwaliteiten en andere aandachtspunten in het gebied? En hoe kan het oplossen van het bereikbaarheidsknelpunt worden gekoppeld aan de natuurkwaliteiten? Is er een relatie met economische ontwikkeling van regio's of de nabijheid van steden? Volgens Luc is het op deze manier samen naar het gebied kijken nog wennen voor de deelnemers. "Deskundigen vanuit de ruimtelijke ordening praten niet vaak met mensen van bereikbaarheid, landschap of economie. Terwijl ze raakvlakken hebben of in hetzelfde gebied werken."

Diverse organisaties hebben wel ambities richting 2025 of 2030 geformuleerd, maar vooral voor het eigen beheergebied of de eigen verantwoordelijkheid. "Dat vuurtje om over grenzen te kijken, gaat pas branden als de verschillende perspectieven of opgaven worden benoemd en met elkaar in verband worden gebracht. Zou men bijvoorbeeld meer toeristen in de toekomst willen trekken en verblijfskwaliteit willen toevoegen? En wat is dan de rol van infrastructuur? Wat betekent de economische ontwikkeling voor de reisafstanden van woonhuis tot werklocaties? Vragen die in het kader van dit project niet worden opgelost, maar wel voor het hele gebied benoemd worden." Luc merkt dat men hier gaandeweg het proces enthousiast over wordt. In deze community kunnen gemeenten en andere organisaties goed uit de voeten, hoewel het lastig blijft om het gebied centraal te stellen, in plaats van de eigen verantwoordelijkheid. "Rijk en provincies richten zich toch enigszins op de kosten van een onderzoek in relatie tot de directe opbrengsten uit het MIRT. Terwijl maatschappelijke organisaties het op zich al waardevol vinden om het gesprek gezamenlijk te voeren." Binnenkort rondt hij zijn analyse af van de verwachte problemen rondom bereikbaarheid in het gebied, gezien vanuit de gehele ontwikkeling van

het gebied. Op basis hiervan kan worden beoordeeld of gezamenlijke, dan wel afzonderlijke oplossingen zinvol zijn.

Bij dit proces zijn ook jongeren betrokken. Het MIRT-proces gaat over problemen en oplossingen, die pas over tien tot twintig jaar tot realisatie leiden. Om die reden is de mening van toekomstige generaties van belang. Luc vertelt: "Via de organisatie One World Citizens is het ons gelukt om jeugd en jongeren te betrekken bij het gebied. De jongeren uit deze organisatie gaven namelijk aan meer invloed uit te willen oefenen op beleidsprocessen van overheden. Belangrijke punten die door hen zijn aangegeven voor de ontwikkeling van het gebied zijn werkgelegenheid, circulaire economie, sociale behoefte en onderwijs."

Daarnaast hebben groepjes afgestudeerde jongeren zonder werk ervaring opgedaan met overheidsvraagstukken. Een van deze groepen heeft een 'serious game' ontwikkeld, om snel zicht te krijgen op de belangen van diverse organisaties van landschap, natuur en recreatie. Omwonenden van de A1 zijn daarbij niet als afzonderlijke doelgroep betrokken. "Wij weten in deze fase helemaal niet of oplossingen aan de A1 zelf zullen worden uitgewerkt en of deze gevolgen zullen hebben voor omwonenden. Wellicht dat dat een uitkomst is van het proces, maar dat ligt nog volledig open."

Gebiedsverkenning Utrecht Oost

In de Gebiedsverkenning Utrecht Oost worden ambitie, opgaven en maatregelen onderzocht, in vervolg op het Bestuurlijk Overleg MIRT 2015 (BOMIRT). Maatregelen worden gebaseerd op een adaptieve aanpak. Dit gebeurt in opdracht van de regionale partijen en het Rijk. Bestuurders van de gemeente Utrecht, de provincie, het ministerie van IenM, Rijksuniversiteit Utrecht en Utrecht Science Park zijn hierbij direct betrokken. Daarnaast wordt ook afgestemd met een brede kring van regionale partijen en met de andere departementen. Ruimtelijk-economische ontwikkeling, duurzaamheidsopgaven en mobiliteitsvraagstukken worden in samenhang beschouwd. In het gebied leven flinke ambities. De topsector Life Sciences bereidt zich erop voor om ook internationaal de concurrentie aan te gaan.

Dit leidt direct en indirect tot veel werkgelegenheid, met name hooggekwalficeerde banen. Ook de sector zakelijke dienstverlening blijft groeien. De druk op de woningmarkt is groot. Dat wordt de komende decennia opgevangen in Leidsche Rijn, in het Centrumgebied en (selectief) in het Utrecht Science Park. De regio verwacht doorgroei van Utrecht naar 400.000 inwoners. Wat heeft de regio daarvoor nodig? En welke nieuwe mobiliteitsoplossingen horen daarbij? Hoe kunnen de juiste ruimtelijke structuurkeuzen helpen bij het oplossen van mobiliteitsknelpunten? Het resultaat, de Gebiedsverkenning Utrecht Oost, wordt geagendeerd voor het BOMIRT eind 2016.

Structuurvisie Grevelingen Volkerak-Zoommeer

De brede blik, waarbij de regio breed wordt betrokken, is niet nieuw. In sommige projecten zijn nauwe samenwerkingen in het gebied al veel eerder ingezet. Dit is bijvoorbeeld het geval bij het Volkerak-Zoommeer, waar al geruime tijd door het ministerie van IenM met onder andere provincies, waterschappen, samenwerkingsverbanden en het ministerie van EZ wordt

gekeken naar oplossingen voor het waterkwaliteitsprobleem. Volgens Reinoud Verweij van IenM is samenwerking hier een noodzaak omdat de oplossingsrichting veel belangen raakt. Daarnaast heeft de regio zelf ook wensen.

Sinds 2012 wordt deze samenwerking met de regio voortgezet in het kader van de rijksstructuurvisie Grevelingen Volkerak-Zoommeer, waarbij in samenhang wordt gezocht naar oplossingen voor de waterkwaliteit in beide gebieden. Ook meekoppelkansen voor recreatie, visserij en energie zijn in het onderzoek betrokken. Zo is in de ontwerp-rijksstructuurvisie voor de Grevelingen een ontwikkelperspectief opgenomen met een doorlaat in de Brouwersdam, waardoor er beperkt getij terugkomt in het Grevelingenmeer. Energie is een meekoppelkans die zich voor het Grevelingenmeer voordoet. Dit kan bijvoorbeeld door de doorlaat op te waarderen met een getijdencentrale. Hiervoor heeft met marktpartijen een 'Joint Fact Finding' plaatsgevonden, oftewel een interactief proces waarbij meerdere partijen met elkaar in discussie gaan. De conclusie hiervan was dat een getijdencentrale haalbaar is, mits er voldoende subsidie wordt verleend.

In de ontwerp-rijksstructuurvisie wordt voor het Volkerak-Zoommeer een ontwikkelperspectief geschetst voor het weer zout maken van het Volkerak-Zoommeer via een doorlaat in de Philipsdam, waardoor er weer een verbinding komt met de Oosterschelde en er beperkt getij terugkeert. Meekoppelkansen in dit gebied zijn er onder andere voor de visserij in de vorm van schelpdierenteelt. Daarnaast heeft de regio belangstelling om het gebied rondom de Binnenschelde bij Bergen op Zoom recreatief te ontwikkelen.

Binnen het project liggen veel kansen en er is veel tijd geïnvesteerd in het onderzoeken van medefinanciering. Reinoud: “Een lastige stap, zeker bij private partijen. Het is bijvoorbeeld voor vissers moeilijk om nu verbindingen aan te gaan voor het afstaan van mogelijke toekomstige winsten van schelpdierenteelt.” De stap van meekoppelkansen naar medefinanciering is dus lastig. Op dit moment is er nog een aanzienlijk dekkingstekort voor de maatregelen voor het verbeteren van de waterkwaliteit in de Grevelingen en het Volkerak-Zoommeer. De voorgestelde ingrepen zijn duur en kunnen moeilijk via een fasering worden aangelegd. Voor de plannen rondom het

Volkerak-Zoommeer ziet Reinoud Verweij wel een kans voor een adaptieve stap, door alvast te starten met de uitvoering van de Deltabeslissing Zoetwater. Deze maatregelen zorgen voor een betere en minder kwetsbare zoetwatervoorziening. “Als de doorlaat in de Philipsdam wordt gerealiseerd, komt er instroom van zout water en zal er een alternatieve zoetwateraanvoer voor de landbouw moeten zijn. Dit is een no-regretmaatregel die uitgevoerd kan worden voordat het Volkerak-Zoommeer daadwerkelijk zout wordt.”

Het beeld uit de onderzoeken Oostkant Amsterdam, Gebiedsverkenning Utrecht en Structuurvisie Grevelingen Volkerak-Zoommeer komt overeen met andere projecten waar ervaring is opgedaan met de Vernieuwing MIRT. De onderzoeken leveren andere informatie op dan voorheen het geval was. Om die reden wordt uitgekeken naar de resultaten voor het vervolg. Kunnen knelpunten inderdaad beter gezamenlijk vanuit het gebied worden opgelost? Of blijken de problemen zo groot dat er geen relatie is met het gebied? Vanuit de gezamenlijke aanpak kan ook bewust worden gekozen om problemen afzonderlijk op te lossen.

Hoe verder?

Bij het verder ontwikkelen van de Vernieuwing MIRT blijft het Leerplatform MIRT als hulpmiddel een belangrijke centrale rol spelen. Op deze website zijn de aanbevelingen en leerervaringen te vinden vanuit de evaluatie en de gesprekstafels van de Landelijke Conferentie MIRT. Dit najaar zal de actualisatie van de Spelregels MIRT op basis van de uitkomsten Vernieuwing MIRT worden afgerond. Tot eind 2016 wordt het Programma Meer Bereiken voortgezet. Dit programma biedt ondersteuning aan acht concrete, breed opgezette MIRT-projecten.

Het programma Vernieuwing MIRT kan op basis van deze resultaten leiden tot een betere samenwerking tussen Rijk, regio, partijen en personen in de omgeving.

MEER INFORMATIE:

- Helen Land, Leerplatform MIRT en MIRT Spelregels
helen.land@minienm.nl
- Suzan Beumer Leerplatform MIRT en MIRT Spelregels
Susan.vanderWart@minienm.nl
- Luc de Vries, DGRW – projectmanager MIRT-onderzoek Oostkant Amsterdam
Luc.de.Vries@minienm.nl
- Reinoud Verweij, DGRW – projectmanager Structuurvisie Grevelingen Volkerak-Zoommeer
reinoud.verweij@minienm.nl
- Jaap Bernhard van DGRW, projectmanager Gebiedsverkenning Utrecht
jaap.bernhard@minienm.nl

www.leerplatformmirt.nl

